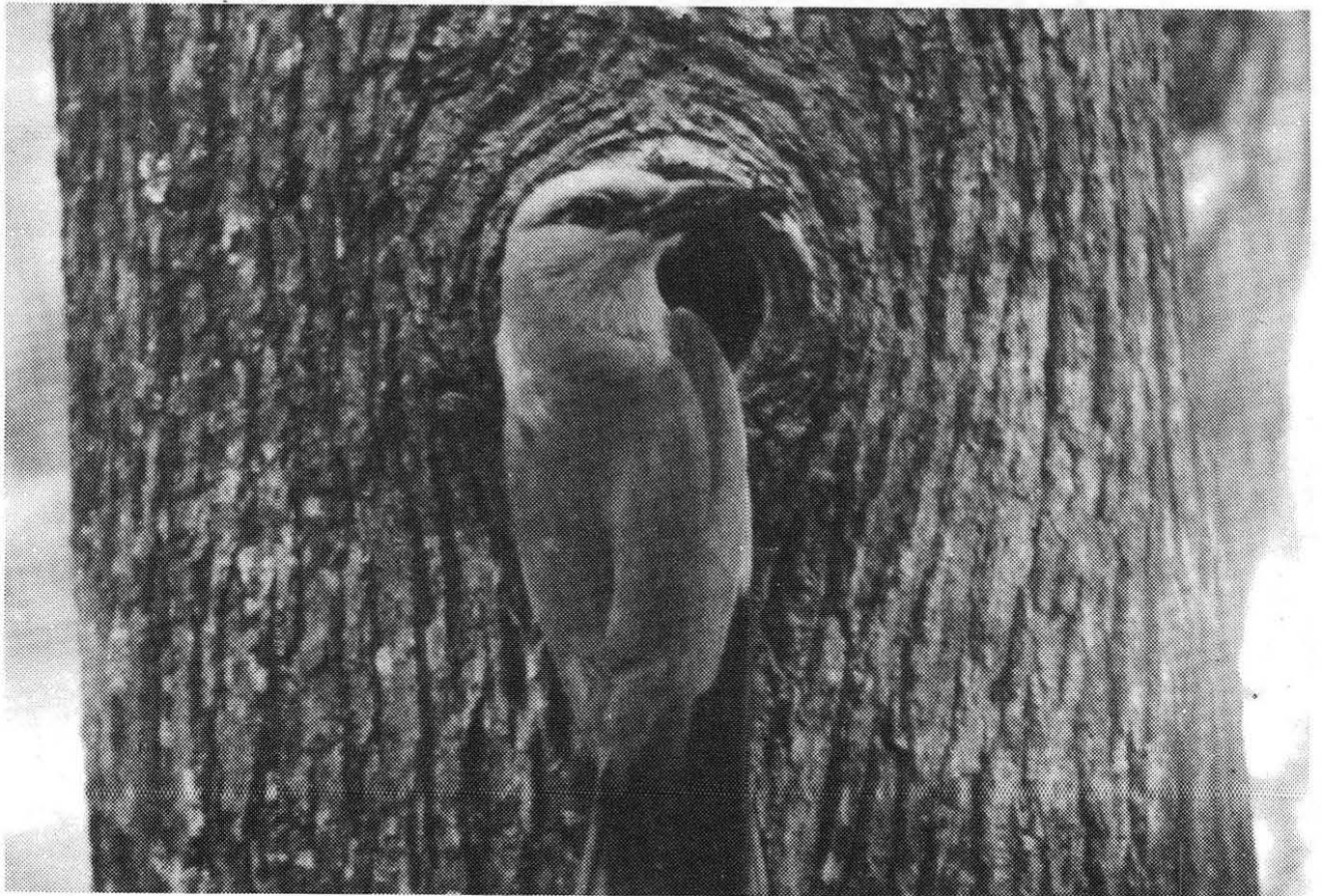


Naglo upadanje številčnosti zlatovranke *Coracias garrulus* v Sloveniji

Rapid population decrease of Roller *Coracias garrulus* in Slovenia

Zlatovranka *Coracias garrulus* je kot vsi vpijati živo obarvana azurno modra ptica po velikosti nekoliko manjša od šoje. Raven močan kljun ima kljukasto konico. Na plen preži z izpostavljenega mesta in se kot srakoper spusti nanj. Hrani se z isekti in tudi manjšimi glodalci. Pri nas gnezdi najraje v duplih zelene ali sive žolne. Živi v nižinskem svetu v odprti in vlažni pokrajini s polji in manjšimi svetlimi gozdovi. Zlatovranka naseljuje vzhodno in južno Evropo in vzhodne predele srednje Evrope. Živi tudi v južni Aziji in severozahodni Afriki. V Jugoslaviji je prisotna, vendar ni številna. Skrb vzbujajoče je naglo upadanje populacije v severovzhodni Sloveniji, kjer še edino gnezdi. Po letu 1970 se je njeno število močno zmanjšalo. V nekaterih krajih je praktično ni več. Izsuševanje zamočvirjenih zemljišč, regulacije vodotokov, urbanizacija, nemir in pošastni vplivi pesticidov so glavni vzroki, ki so pripomogli k izumiranju zlatovranke. Stari visokodebelni sadovnjaki, votle vrbe in jelševi logi ob potokih in zamočvirjenih travnikih, kjer je zelo rada gnezdila, so že marsikje preteklost. Tako ji primanjkuje ustreznih gnezdišč in predvsem, virov hrane. Zlatovranka je torej kot mnoge druge ptice postala žrtev sodobnega kmetijstva. Veliko jih propade tudi na selitveni poti v vzhodno Afriko.

O gnezdenju zlatovranke v Sloveniji imamo zelo malo konkretnih podatkov iz minulega obdobja. O. Reiser (1925) v knjigi o ptičih Maribora omenja zlatovranko kot pogosto gnezdilko Slovenskih goric in Ptujškega polja. Posamezni pari so gnezdili celo pod vznožjem Pohorja, v Rušah in na hribovju okoli Frama na nadmorski višini 800 m. V letih 1885–1917 navaja redno gnezditve v Mariboru na Teznm. To so

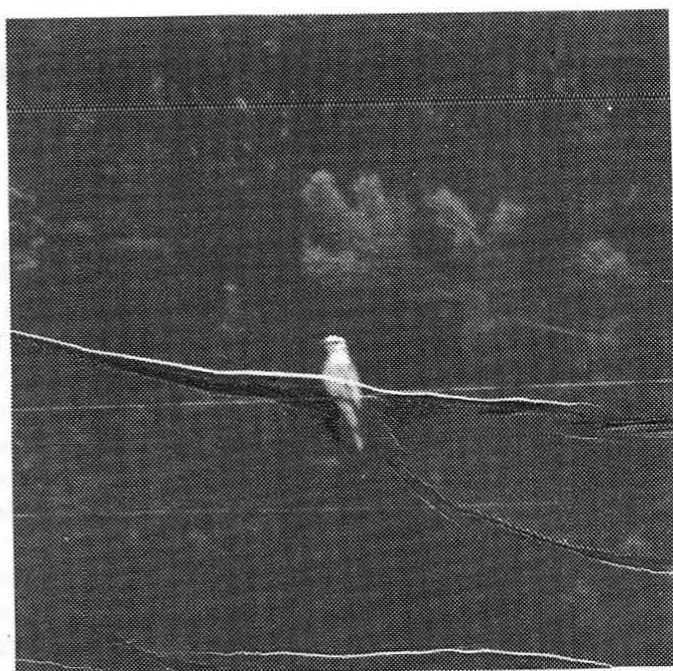


8.: Zlatovranka ob gnezdu, Jakobski dol, junij 1985 (F. Bračko)

8.: Roller at nest, Jakobski dol, June 1985 (F. Bračko)

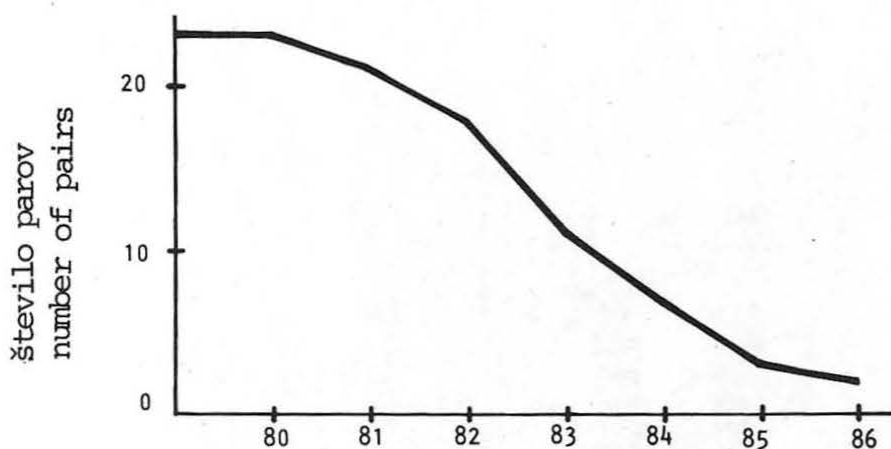


9.: Mladostni primerek zlatovranke,
Jakobski dol, avgust 1986 (F. Bračko)
9.: Juvenile Roller, Jakobski dol, August
1986 (F. Bračko)



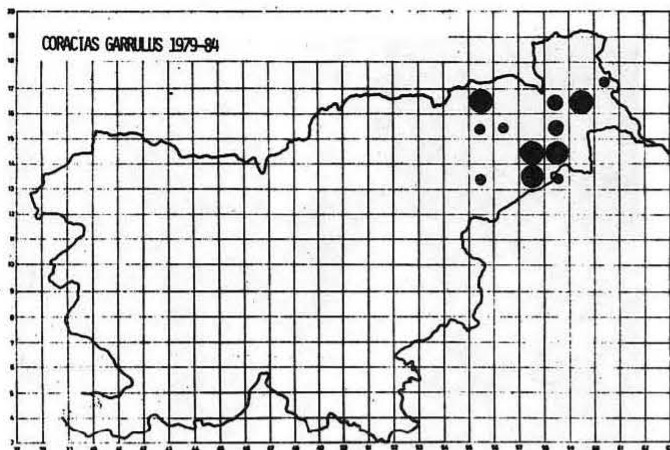
10.: Zlatovranka, Savci, julij 1982
(B. Štumberger)
10.: Roller, Savci, July 1982 (B. Štumberger)

podatki, stari 70 in več let. Danes v teh krajih, razen Slovenskih goric, ne gnezdi nobena več. Redki pari gnezdijo le še v gozdčkih Slovenskih goric, Goričkega ter nekateri v ravnici Prekmurja. Katastrofalno velik številčni upad je v dolinah rek in njih pritokov, Pesnice, Ščavnice in Drave, torej tam, kjer je bila najštevilnejša. Na podlagi opazovanj B. Štumbergerja je v Halozah izginila že po letu 1970. I. Krečič in F. Šušteršič v knjigi Ptice Slovenije (1963) navajata, da zlatovranka pri nas gnezdi v severni Sloveniji od Pragerskega naprej. Zamočvirjeni predeli okoli Pragerskega so danes meliorirani in uničeni v celoti. Z njimi je odšla tudi zlatovranka. Podatkov za Prekmurje nimamo, starejši prebivalci pripovedujejo, da je bila po vojni (1945) "zelena vrana" številna gnezdilka prekmurskih logov. V Apaški dolini ob Muri sem številne speljane mladiče opazoval julija leta 1965, danes tudi tam ne gnezdi več. In prav v omenjenih dolinah so bili izvedeni ogromni posegi v prostor, tako imenovano izboljševanje zemljišč je biološko pestre poplavne travnike in stare loge spremenilo v mrtvo monokulturno stepo.

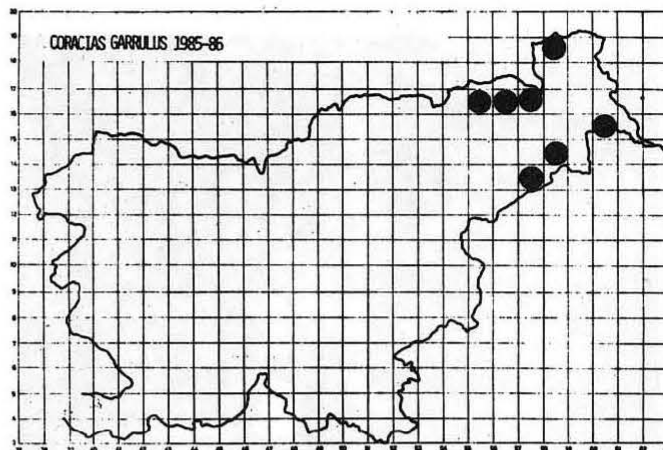


Slika 1: Na diagramu je prikazan padeč populacije zlatovranke v dolini reke Pesnice in potoka Lešnice pri Ormožu v letih 1980-1986 po opravljenih hidromelioracijah (B. Štumberger, še neobjavljeni podatki).

Figure 1: Population decrease of the Roller species in the Pesnica and Lešnica Valleys near Ormož from 1980-86, following ameliorations of the river courses (B. Štumberger, orig.)



Slika 2: Gnezditvena razširjenost zlatovranke v Sloveniji 1979-84 (vir: OAS)
Figure 2: Breeding distribution of Roller in Slovenia 1979-84

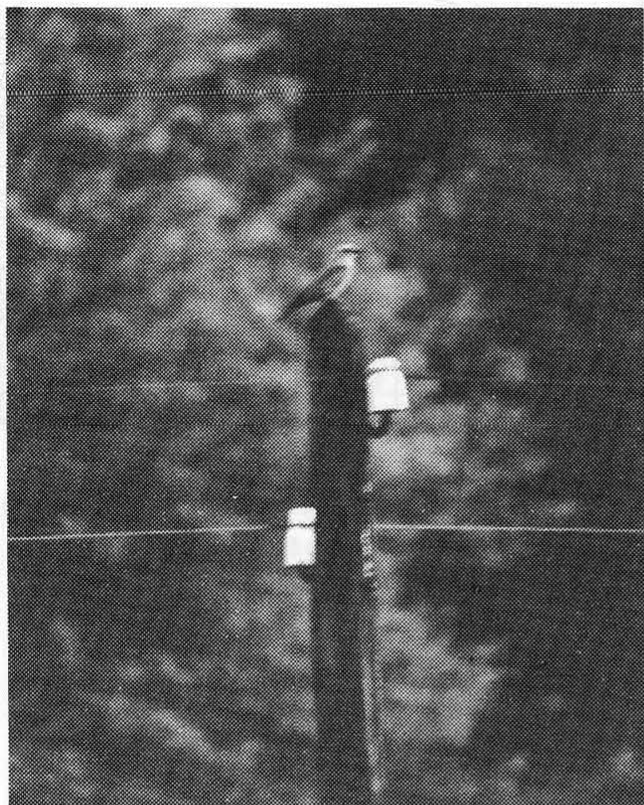


Slika 3: Gnezditvena razširjenost zlatovranke v Sloveniji 1985-86
Figure 3: Breeding distribution of Roller in Slovenia 1985-86

Lokaliteta	datum	nadmorska višina	opaženo	opazovalec
Locality	Date	Above sea level	observed	observer
Sp. Jakobski dol	12.6.1985	263	gnezdo	Bračko
Ihova	16.6.1985	242	1 ad. s hrano v kljunu	Bračko
Negova	16.6.1985	288	3 ad. močno izražanje območnosti	Bračko
Večeslavci na Goričkem	16.6.1985	232	2 ad. s hrano v kljunu	Bračko
Sp. Ivanjci ob Ščavnici	16.6.1985	226	1 ad. s hrano v kljunu	Bračko
Sp. Jakobski dol	21.7.1985	263	2 ad. 2 juv.	Bračko
Hotiza-Prekmurje	24.7.1985	165	1 ad. 1 juv.	Bračko
Sp. Jakobski dol	22.5.1986, 5.7.1986	263, 263	2 ad. gnezdo	Bračko
Gradišča	30.7.1986	313	2 ad.	F. Janžekovič
Savci	31.5.1986	221	1 ad.	B. Štumberger F. Janžekovič

Tabela 1: Seznam opazovanj zlatovranke v Sloveniji v obdobju gnezdenja 1985-86
Table 1: List of observations of Roller in Slovenia in the breeding period 1985-86

Podatkov o gnezdenju v notranjosti Slovenije je zelo malo, zato smemo sklepati, da je to redka gnezdilka. Dne 4.6.1980 je bil opažen par ob Savi v predelu Roje-Beričevo (Šete, *Acrocephalus* št. 13-14). Zadnja leta se posamezni primerki pojavljajo tudi na Ljubljanskem barju, kjer gnezdenje ni izključeno (I. Božič, Ptiči Slovenije). Novejše podatke o gnezdenju in opažanjih v letih 1985/86 navajam tabelarično. V tabeli zajeta meseca junij in julij sta čas nedvomnega. Opažanja v avgustu sem izpustil, ker se takrat že prične jesenski prelet. Iz tabele je razvidno, da je vrhunec gnezdenja v juniju oziroma juliju, ko je večina mladičev že speljanih. V Sloveniji je za ohranitev zlatovranke verjetno zelo malo možnosti.



11.: Zlatovranka, Savci, julij 1982
(B. Štumberger)

10.: Roller, Savci, July 1982 (B. Štumberger)



12.: Zlatovranka ob gnezdu (V. Pfeifer)
12.: Roller at nest (V. Pfeifer)

V krajih, kjer še gnezdi, bi morali sprejeti naravovarstvene ukrepe - prenehanje s hidromelioracijskimi deli, zavarovanje habitata, nameščanje ustreznih gnezdnic in biološko kmetovanje. Menim in bojim se, da bo zlatovranka brez nujnih ukrepov že v kratkem času popolnoma izginila z naših polj in obronkov gozdov. V nekaterih srednjeevropskih državah ne gnezdi več (Švica, ZRN, Danska, Finska, Švedska), drugod pa je postala izredno redka. Pri nas še imamo možnost opazovati posamezne pare v nekaterih krajih SVZ Slovenije in morda še kje, vendar z grenkim spoznanjem, da smo priče izumiranju neke vrste.

SUMMARY

Rollers were even twenty years ago such frequent breeders in the north-eastern Slovenia that only some general data is available in respect of this species. In the last decade, however, its population has decreased so drastically due to the introduction of various modern farming methods (amelioration of river courses, use of pesticides, etc.) that the species has become extremely rare and endangered. We would have to believe in miracles if we would dare to say that the species could still be saved.

LITERATURA

- Reiser O./1925/: Die Vögel von Marburg an der Drau. Graz.
 Matvejev S.D., Vasić V.F. (1973): Aves. Catalogus faunae Jugoslaviae IV/3. SAZU, Ljubljana.
 Peterson R., Mountfort, G., Hollom, P.A.D. (1984): Die Vögel Europas. Verlag Paul Parey, Hamburg und Berlin.
 Šere D. (1982): Ptiči Stožic pri Ljubljani, *Acrocephalus* III, št. 13-14.
 Božič I. (1983): Ptiči Slovenije. Ljubljana.
 I. Krečič/F. Šušteršič (1963): Ptice Slovenije. Ljubljana.

Franc Bračko
62000 Maribor, Gregorčičeva 27